

‘Kinderen krijgen is een manier om niet cynisch te worden’

De diplomatie leek Anoenk Nuyens wel iets. Toen ontdekte ze theater en het politieke wapen dat taal kan zijn. Samen met Rebekka de Wit vecht ze met woorden voor een betere wereld. ‘Mijn hele werk zegt: je bent deelnemer in de wereld, pak het vast.’

‘Wij houden elkaars hoofd boven water.’ Zo omschrijft Anoenk Nuyens haar relatie

met Rebekka de Wit, haar theatercompagnon voor wie ze invalt als columniste in dit blad terwijl De Wit moederschapsverlof heeft. ‘We vinden elkaar in een gedeelde paniek of eenzaamheid over: waar stevenen we op af als mensheid?’

Grappig genoeg kwamen ze daar toevallig achter, omdat cultuurjournalist Wouter Hillaert hen op de verwantschap wees. Eén koffiedate later waren ze onafscheidelijk. Acht jaar geleden is het dat ze elkaar vonden. Het was op een moment in haar leven dat Nuyens erg boos was. Boos en in paniek. Al sinds de middelbare school nam ze haar verantwoordelijkheid. De overheidsslogan ‘Een beter milieu begint bij jezelf’ was haar leidraad. En toen sloeg het besef in: hoe hard ze ook haar best deed om een voorbeeldige consument te zijn, de klimaatcrisis zou niet opgelost raken. Zelfs als iedereen zijn best zou doen, zou de klimaatcrisis niet opgelost raken.

Die wanhoop en woede goten Nuyens en De Wit samen in de voorstelling *Tenzij je een beter plan hebt*, die in première ging in 2017. ‘We raakten gefascineerd door de klimaatzaken die wereldwijd liepen. We hadden het gevoel dat daar iets gebeurde. Er zijn technische zaken, over de uitstoot van schadelijke stoffen, maar er zijn ook zaken waarin dieren mensenrechten krijgen. Zo was er een orang-oetan in Buenos Aires die personenrechten kreeg. In Nieuw-Zeeland heeft een rivier, de Whanganui, rechtspersoonlijkheid gekregen, en twee voogden in het parlement, van wie één een Maori is. Dan begint de werkelijkheid toch een beetje te verschuiven. In Nederland worden er pogingen gedaan om van de Noordzee een rechtspersoon te maken. Dat zou veel betekenen.’

Klimaatgekkies

Ze begonnen avonden te organiseren, waarop onder meer gefantaseerd werd over het aanklagen van bedrijven. Op een van die avonden zat de ngo Milieudefensie op de eerste rij. Waarop de ngo

de twee theatermakers in een vergaderzaaltje uitnodigde, zonder hun mobiele telefoons. Al een jaar bereidden de milieuvactivisten een rechtszaak tegen Shell voor. Toen ze van die zaak hoorden, wisten ze het meteen: hier willen we theater over maken. Daarmee was de kiem van de gelauwerde theatervoorstelling *De zaak Shell* (De Nwe Tijd/Frascati Producties) gelegd. Het werden vijf monologen voor de hoofdrolspelers in de klimaatcrisis: industrie, consument, overheid, burger en de jonge generatie. ‘Toen we gingen researchen, beseften we al snel dat Shell in zijn mediaoptredens vooral naar de consument wijst: u vraagt, wij draaien. Toen kwamen we erachter dat de consument naar de overheid wijst, en die naar de burger, die ze ook vooral als consument benadert. Iedereen schuift de verantwoordelijkheid door, waardoor je de klimaatcrisis een verantwoordelijkheids crisis zou kunnen noemen.’

Waarin verschillen de consument en de burger?

‘De scholierenprotesten waren een mooie demonstratie van burgerschap. Je neemt je burgerschap op als je in de publieke ruimte iets met een groep doet. Als consument opereer je alleen en kan je nog zo veel verantwoorde keuzes maken, het blijft iets wat je in de privésfeer doet. Burgerschap gaat erover dat je in de publieke ruimte laat horen waar je voor staat. Door samen te scholen met andere mensen, oefen je ook dat je niet alleen bent, dat je onderdeel bent van iets wat groter is dan jijzelf.’

De zaak Shell voelt aan als een oproep om verantwoordelijkheid te nemen. Maar in de voorstelling merkt de jonge generatie, vertegenwoordigd door Musia Mwankumi, op dat Rebekka en jij geen activist genoemd willen worden. Wat zijn jullie dan wel?

‘Ik ben in de eerste plaats theatermaker. Ik probeer via mijn verhalen ruimte te creëren voor het overzichts perspectief. Veel groepen en individuen zitten vast in hun eigen gelijk of wijzen een andere partij aan als schuldige. En dat is logisch. Systemen en crises zijn zo complex en verbonden met elkaar dat we niet over onze eigen schutting heen kunnen kijken. Kunst kan ruimte bie-

'Ik ben een taal-activist. Je hebt soms woorden nodig, zoals "vlieg-schaamte", die een emotie uitdrukken waar nog geen woord voor was.'

den en al die uiteenlopende perspectieven bij elkaar brengen, op een onderzoekende en emotionele manier.'

'Ik ben wel een taalactivist. Ik ben ervan overtuigd dat je via taal de werkelijkheid kunt veranderen. Je hebt soms woorden nodig, zoals "vliegschaamte", die een emotie uitdrukken waar nog geen woord voor was. Of "zuivelverlater", dat vat zo mooi het proces waarin je geen veganist bent, maar toch je best doet om te minderen. Het is ook politiek, woorden zetten mee de toon van het debat. Mensen die het welletjes vinden met al die klimaatregels, noemen klimaatdemonstranten "klimaatgekies", en zichzelf "klimaatrealisten". Je kunt via taal mensen op gedachten brengen, taal is een politiek wapen om in de werkelijkheid in te grijpen.'

'Ik was heel trots toen het woord "verantwoordelijkheids crisis" het redactionele commentaar van *NRC* haalde. Dat heb ik verzonnen. Het heeft me ook heel blij gemaakt dat Sandra Philippen, de hoofdeconoom van ABN Amro, in *Zomergasten* voor *De zaak Shell* koos als eerste fragment. Dat vond ik een bewijs van taalactivisme. Want woorden worden gewoontes en daden en waarden, en die bepalen uiteindelijk ons lot.'

'Ik hoop mensen het gevoel te geven dat de ordening van de samenleving niet in steen gebeiteld is. Ik wil wrikken aan hoe de macht werkt door er meer emotie in te brengen'

Is dat niet een beetje een verre omweg om in te grijpen in de werkelijkheid? Waarom zit je niet in de politiek?

'Ik moet toegeven dat ik eerst aan een opleiding talen begonnen ben, optie internationale betrekkingen, met de bedoeling om in de diplomatie te gaan. Maar ik raakte pas echt begeistert toen ik een vak theaterwetenschappen erbij nam en het werk van Marianne Van Kerkhoven, een Belgische dramaturge, leerde kennen. Ze schreef over hoe het theater in de stad ligt, en de stad in de wereld, en hoe de wanden van het theater van huid zijn, en dat ze poriën hebben en ademen. Theater is voor mij een plek waar je naartoe kunt in al je verwarring over de wereld, een plek waar je tijd neemt om te luisteren en na te denken, met je telefoon in vliegtuigmodus. En als je echt een goede avond hebt, raak je ook nog geïnspireerd om de dingen te veranderen.'

'Mijn werk gaat over grote politieke onderwerpen, waar ik geen pasklaar antwoord op heb, maar ik hoop dat je als toeschouwer het gevoel krijgt dat ik dingen ontward heb. Ik hoop met mijn werk mensen het gevoel te geven dat de ordening van de samenleving niet in steen gebeiteld is. Ik ben gefascineerd door macht, en door hoe de macht werkt, en ik wil daaraan wrikken door er meer emotie in te brengen en minder strategie, en zo het gesprek openen.'

'Daarom wil ik ook geen activist zijn – ik wil dat de macht mee in de zaal en aan tafel zit. Ik vind het heel belangrijk dat ook mensen van Shell en politici naar *De zaak Shell* komen kijken. Het heeft geen zin in de fase van crisis waarin we nu zitten om groepen tegen elkaar uit te spelen. We gaan de klimaatcrisis niet oplossen door Shell als schuldige aan te wijzen, bovendien denk ik liever in termen van verantwoordelijkheid dan

in termen van schuld. We zullen met elkaar rond de tafel moeten. Dat is geen sexy conclusie, maar wel noodzaak. Misschien vergis ik me, maar ik denk tegenwoordig steeds vaker dat kunstenaars een rol kunnen spelen in die samenkomst. Theaters zijn geweldige plekken daarvoor. Mensen komen als toeschouwer naar het theater, maar mijn theaterwerk is een oproep. Mijn hele werk zegt: je bent ook deelnemer in de wereld, pak het vast, neem deel. Dat is voor mij de enige manier om niet cynisch te worden. Dat, en kinderen krijgen.'

Je hebt er sinds deze zomer twee. Dat getuigt van een groot vertrouwen in de toekomst. Hoe rijm je dat met je paniek en boosheid?

'Het komt allemaal uit dezelfde bron. De voorstellingen die ik maak, kun je als politieke werken zien, maar gaan voor mij ook over liefde. Over de liefde die ik voel voor de planeet, voor de geuren, de kleuren, voor toekomstige generaties. Ik wil mijn kinderen heel graag laten zien hoe fantastisch de wereld is. En met kinderen te krijgen komt er alleen maar méér liefde, alsof ik alle hoeken en gaten ermee kan vullen. Voor hen, maar ook voor de wereld waar ik ze op heb gezet. Het is nu extra belangrijk dat ik bij de zaak blijf, terwijl ik de voorbije maanden wel wat afgedreven was. Ik heb net vier maanden in een tuinhuis in het bos gewoond, met één zonnepaneel en alleen een koude buitendouche.'

Hoe bedoel je, afgedreven? Is dat geen ecologische keuze?

'Ja en nee. Als iedereen in een bos gaat wonen, houden we geen natuur meer over. En je laat de zaak toch een beetje in de steek als je je terugtrekt uit de samenleving.'

'De bomen die me omringden, hebben me wel begrensd in mijn koopzietje. Als ik een probleem heb, is mijn eerste reflex om iets te kopen. Beetje ziek of slap? Hop, naar de apotheek. Kind dat slecht slaapt? Hop, misschien een ander matrasje. Mijn tuinhuis heeft geen postbus, en je moet twintig minuten lopen voor je bij een afvalbak komt: pakketjes bestellen was geen optie. Ik zag ook hoe mijn zootje zich geen minuut verveelde. Hij had alleen een trampoline en een bal, en hij geloofde dat er

een kabouter onder onze boom woonde die hij nootjes bracht. Dat was genoeg.'

Hoe was jouw verhouding tot de natuur als kind? Je bent geboren en getogen in Amsterdam.

'Ja, klopt, en we kwamen wel vaak in die tuin, want mijn ouders hadden hem geerfd van een oudoom die bioloog en natuurschrijver was, maar ik heb nooit zo dicht bij de natuur gestaan als de voorbije maanden. Mijn zusje had dat wel. Die knuffelde de metasequoia die in die tuin staat, en nam een tak mee naar bed. Ik was meer de denker die alles observeerde.'

'De afgelopen maanden hebben mijn liefde voor de natuur, die altijd eerder abstract was, heel concreet gemaakt. Ik heb veel naar de bomen gekeken, en het rustgevende ervan is dat ze niets van je vragen. Als ik tussen mensen in de stad loop, lijkt ik altijd van alles te moeten en te willen. In de stad ben ik me ook meer van mezelf bewust, omdat ik mezelf zie door jouw ogen. Het was ook heerlijk om het ritme van de natuur te volgen, in plaats van altijd maar zelf te beslissen hoe je de dag gaat beginnen.'

'Ik zou zo graag hebben dat het als een intrinsiek onderdeel van het bestaan geldt dat je ergens voor staat. Hoe zijn we toch gaan denken dat spullen verzamelen ons gelukkig zou maken?'

Ik liet me leiden door het weer, of het te heet was om te bewegen of net goed om boodschappen te doen.'

'Ik dacht vroeger altijd dat je voor esthetiek bij de kunst moest zijn, en nu denk ik hoe langer hoe meer: de natuur, daar zit de echte schoonheid. Ik kan heel erg ontroerd raken door een plant. Ik stond ook heel erg open, ik was heel sensitief in de maanden na mijn bevalling. Mijn dromen waren intens – dan werd ik uitgeput wakker omdat ik een hele nacht op een begrafenis had gezeten, en bleek in de loop van de dag dat er een sterfgeval was in de familie waarover ik gedroomd had. Ik ben bang dat ik dat verlies door me weer in het leven te storten. En ik ben ook bang dat ik met dit soort uitspraken mijn reputatie

als weldenkend mens op het spel zet.'

In *De zaak Shell* zegt de toekomstige generatie: Aniek en Rebekka willen zeker geen boomknuffelaars zijn.

Waarop zij zich afvraagt: in wat voor wereld leven we als je je liefde voor bomen moet verbergen om serieus genomen te worden? Goede vraag. 'Ja, en toch is het zo. Als een politicus je zegt dat je bevlogen bent, is dat geen compliment, maar een diskwalificatie: je bent niet geschikt om zaken mee te doen. Ik zou zo graag hebben dat het als een intrinsiek onderdeel van het bestaan geldt dat je ergens in gelooft, dat je ergens voor staat. Hoe zijn we in godsnaam gaan denken dat spullen verzamelen ons gelukkig zou maken? Ik vraag me af of die openheid en spiritualiteit die ik nu gevoeld heb, niet in ieder van ons zitten. Dat we die kwijtgeraakt zijn, in die berg van spullen en onze vliegreisjes voor 40 euro naar Barcelona. We zijn zo hard afgeweken dat het moeilijk is om over die liefde te spreken. Zoals ik daarnet probeerde uit te leggen dat die plant of die boom mooi is – dan is dat wat gestotter waar-

van ik denk: oh nee, doe dat nu niet, zo meteen noemt iemand je esoterisch.'

'Het is misschien omdat we er geen taal voor hebben. Als iemand over de oerkracht bij een bevalling begint, word ik lacherig. Tijdens voorstellingen die vragen om me in te leven in een mier, voel ik me in een kinderboek. En het hele posthumanistische denken, waarin de mens de ruimte laat aan de natuur, vind ik erg interessant maar ook zo abstract dat het nog weinig te maken heeft met de liefde die ik voor de natuur voel. Die is zo moeilijk om over te spreken.' ■

De zaak Shell toert door Vlaanderen, dnewetijd.be.